

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції»

1. Рішенням від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення частин першої, другої статті 25, частини третьої статті 27, частини другої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами (далі — Закон № 22), а положення частини третьої статті 25 Закону — такими, що не відповідають Основному Закону України, а також рекомендував Верховній Раді України привести у відповідність до Рішення частину четверту статті 25, частину першу статті 40 Закону № 22, частину першу статті 188³² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

2. Наведене у підпункті 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення обґрунтування конституційності положення частини третьої статті 27 Закону № 22, яким встановлена процедура оскарження актів Вищої ради юстиції **виключно** до Вищого адміністративного суду України, не переконливе і в окремих моментах є таким, що не відповідає міжнародно-правовим стандартам правосуддя, імplementованим у Конституцію України, та суперечить правовим позиціям, висловленим Конституційним Судом України раніше з цих питань.

Конституційний Суд України фактично обмежився посиланням на пункт 14 частини першої статті 92, пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України, не піддавши їх системному аналізу у взаємозв'язку з іншими конституційними положеннями.

Так, відповідно до статті 55 Основного Закону України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб.

Загальновизнаний міжнародно-правовий принцип про право кожного на розгляд його справи по суті судом двох інстанцій в Україні закріплено на конституційному рівні і до основних засад судочинства віднесено «забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом» (пункт 8 частини третьої статті 129 Основного Закону України).

Конституційний «дозвіл» законодавцю встановлювати випадки, коли апеляційне і касаційне оскарження рішень суду не забезпечується, не є необмеженим і може застосовуватися у профільному законі як виключення з загального правила за умови дотримання вимог частини першої статті 64 Конституції України, у якій закріплено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Основним Законом України.

У Рішенні Конституційний Суд України навіть не констатує, що позбавлення права на повноцінний судовий захист, зокрема, самих суддів є саме тим випадком, у якому не порушується міжнародний стандарт допустимості законодавчих обмежень прав людини.

Наведене в абзаці одинадцятому підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини рішення Європейського суду з прав людини у справі «Осман проти Сполученого Королівства» від 28 жовтня 1998 року жодною мірою не підкріплює позицію Конституційного Суду України, а навпаки, спростовує її, оскільки Європейський суд у цьому рішенні черговий раз зазначив, що обмеження не буде сумісним з пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, «якщо воно не має правомірної мети і якщо відсутнє пропорційне співвідношення між вжитими засобами та поставленою метою» (див. також рішення Європейського суду з прав людини у справі «Креуз проти Польщі» від 19 червня 2001 року).

Слід також вказати, що позиція, підтримана більшістю суддів, не узгоджується з попередніми, викладеними у рішеннях Конституційного Суду України, посилення на які є фрагментарними і такими, що не відображають їх суті.

Зокрема, Конституційний Суд України, тричі піддаючи порівняльному аналізу окремі положення статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у системному зв'язку з пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України, обґрунтовував свої висновки виходячи з того, що право на апеляційне оскарження судових рішень відповідно до конституційних засад судочинства є складовою права кожного на ефективний судовий захист (абзаци другий, третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010). При цьому тоді Конституційний Суд України дійшов висновку, «що апеляційне оскарження судового рішення можливе у всіх випадках, крім тих, коли закон містить **заборону** на таке оскарження» (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини зазначеного рішення). Відповідну правову позицію слід розуміти як наявність в законі положення про те, що конкретні рішення суду першої інстанції є остаточними і не підлягають оскарженню ні в апеляційному, ні в касаційному порядку.

Оспорювані ж положення частини третьої статті 27 Закону № 22 такої заборони не містять, а оскарження вказаної категорії судових рішень унеможливорюється відсутністю апеляційної і касаційної інстанцій для перегляду рішень Вищого адміністративного суду України.

Поза увагою залишилися правові позиції, яких дійшов Конституційний Суд України у справах про дослідження права особи на судовий захист. Зокрема, у справі за конституційним зверненням Касьяненка Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень саме пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України визнано, що належною реалізацією права особи на судовий захист є можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (підпункт 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп).

Позбавлення суддів можливості розгляду справ щодо захисту їх прав та законних інтересів на загальних засадах судами трьох інстанцій є посяганням на їх незалежність. Цей аспект взагалі Конституційний Суд України при дослідженні положень частини третьої статті 27 Закону № 22 не взяв до уваги, а також фактично не врахував і одну зі своїх попередніх правових позицій, відповідно до якої не допускається зниження рівня гарантій незалежності і недоторканності суддів у разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів (абзац сьомий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004).

Саме таке неконституційне зниження гарантій незалежності суддів відбулося внаслідок звуження права на оскарження актів Вищої ради юстиції виключно до Вищого адміністративного суду України з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181-VI.

У цьому контексті «піклування» Конституційного Суду України про незалежність суддів, які повинні розглядати зазначені справи, і залишення без уваги позбавлення конституційних гарантій інших суддів є недоречним (абзац чотирнадцятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Привертає увагу також певна непослідовність і різні підходи Конституційного Суду України до необхідності забезпечення галузевими законами принципів незалежності суддів і самостійності судів у процесі оцінки повноважень Вищої ради юстиції витребувати копії судових справ, розгляд яких не закінчено (підпункт 3.2 пункту 3 мотивувальної частини), і до позбавлення суддів права на оскарження актів Вищої ради юстиції в апеляційному і касаційному порядку.

3. Висловлені застереження не мають на меті піддати сумніву необхідність виконання Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011, а спрямовані на збагачення доктринальних підходів до оцінки останнього етапу судово-правової реформи в Україні.

Суддя Конституційного Суду України

В. Бринцев